

24

שמקבלות נשים על עבודתן עדיין נמוך מזה של גברים.

• עומס עבודה - נשים (בממוצע), במשרה חלקית ובמשרה מלאה, מדווחות על עומס עבודה גבוה יותר מגברים, כאשר מאחדים את המחויבויות המקצועיות והביתיות שלהן. עומס עבודה גבוה יותר עשוי להיות בעל השפעה על בריאות הנפשית והפיזית של העובד. להבדלים הביולוגיים ולהבדלים בדפוסי התעסוקה, בתפקידים ובמשימות שנשים וגברים ממלאים בעבודה, יש חשיבות מבחינת החשיפה לגורמי הסיכון ולסיכונים הפיזיים והפסיכולוגיים. על פי נתוני המינהל הבריטי לבריאות ולבטיחות, HSE, שיעור הנשים שייפגעו מלחץ בעבודה גבוה מזה של הגברים. לעומת זאת, מעורבותן של נשים בתאונות קטלניות היא אפסית, וגם שיעור הפגיעות החמורות של נשים הוא נמוך במידה ניכרת מזה של גברים.

בעבר, ניתנה פחות תשומת לב להיבטי בטיחות ובריאות תעסוקתיים ייחודיים לנשים (למעט איסור עבודה וחשיפות מסוימות במהלך ההיריון), ולכן, פציעות ומחלות תעסוקתיות של נשים אובחנו פחות, דווחו פחות וניתנו להם פחות פיצויים. הגישה המסורתית, הן מבחינת מחקר והן מבחינת רגולציה, שמה דגש על מניעת סיכונים בעבודות מסוכנות, שבוצעו באופן מסורתי על ידי גברים, כגון בנייה. משמעות הדבר היא כי תחום הבריאות והבטיחות התעסוקתית מתייחס, לעתים קרובות, לגברים ולנשים כאילו היו זהים, או מתבסס על סטריאוטיפים מגדריים, כגון "נשים מבצעות עבודות קלות יותר" או "גברים נוטים לסבול פחות מלחץ הקשור לעבודה".

מאפיינים ייחודיים בנושאי בטיחות ובריאות תעסוקתית בעבודת נשים

סיכונים בתקופת הפוריות*

גורמים תעסוקתיים עשויים להיות בעלי השלכה על פוריות האישה והיכולת להרות (כגון השפעות על איזון הורמונלי של אסטרוגן ופרוגסטרון, דבר שיוביל לשינוי באורך המחזור החודשי, בסדירותו ובביוץ, פגיעה בביציות), או לפגוע בבריאות העובר (הפלות ולידת ולד מת, מומים מולדים ובעיות התפתחותיות או מחלות אצל היילוד, בשל חשיפה לגורמים טרטוגניים). חלק מהגורמים עובר בחלב האם ועשויים להשפיע על בריאותו של תינוק יונק. מידת הסיכון תלויה בגורם, בכמותו (ריכוזו), בסביבת העבודה ובתדירות החשיפה. עם גורמים אלו נמנים:

• **גורמי סיכון פיזיקליים**, כגון קרינה מייננת הנפלטת ממכשירי רנטגן; מכשור המכיל חומרים רדיואקטיביים, בתהליכי ייצור, בייצור חשמל, קרינה קוסמית שאליה נחשפים דיילים וטייסים ועוד. קרינה מייננת עשויה להשפיע על הפוריות ולגרום לנזק חמור לחומר הגנטי של תאים יחידים, או לשינויים גנטיים עם השלכות על ההיריון או על העובר. בנוסף לנזק המידי, קיים סיכון להתפתחות מאוחרת יותר של גידולים בעיקר סרטניים ברקמות שנחשפו לקרינה מייננת. גודל וסוג ההשפעה תלוי במנת הקרינה. גורמים פיזיקליים נוספים בעלי השפעה אפשרית הם רעש (לקראת סוף ההיריון), זעזועים וויברציות, סיכונים ארגונומיים (כגון ניטול ידני, תנועה חוזרנית, תנוחת עבודה), תנאי חום/קור קיצוניים ותנאי לחץ גבוה.

• **גורמי סיכון ביולוגיים** - מחוללי מחלות זיהומים, חיידקים דוגמת הליסטריה (*Listeria monocytogenes*), המצוי, בין היתר, בהפרשות של חיות נגועות ובחלב שלא עבר פיסטור; וירוסים דוגמת HIV, שעובר במגע עם נוזלי גוף, עובשים, פטריות וטפילים, דוגמת טוקסופלזמה גונדי (*Toxoplasma gondii*),

המועבר באמצעות בשר נגוע, נא או שאינו מבושל דיו, או צואת חתולים, שאיתם העובדת עשויה להיות במגע במהלך עבודתה. מכאן, שעובדות בסיכון גבוה יותר הן עובדות חקלאות, מעבדות ביולוגיות, שירותי בריאות (מרפאות, מעבדות, בתי חולים, וטרינריים), מפעלי ביוטכנולוגיה, אך גם עובדות ניקיון ועובדות שבאות במגע עם בשר נא.

• **גורמי סיכון כימיים** - עובדות רבות חשופות לחומרים כימיים: עובדות תעשייה כימית ומעבדות, חברות תרופות, עובדות מספרה ומכוני יופי, עובדות ניקוי יבש, חקלאות ועוד. חומרים כימיים יכולים לגרום נזק דרך מגע עם העור או העיניים, דרך הנשימה או בבלעיה. ההשלכות של חשיפה לחומר כימי לעתים אינן זהות במקרה של נשים וגברים. לדוגמה: מחקר מצא כי בתקופה הטרומ-וסתית יש גידול ברגישות לאלרגנים וחומרים מגרים ובהתקפים אסתמטיים ולכן, בתקופה זו נשים עשויות להיות רגישות יותר מגברים לאסתמה תעסוקתית. מחקר אחר מצא כי שימוש בחומרי ניקוי לאורך זמן פוגע בתפקודי הריאות של נשים, אך לא של גברים.

ריכוזי חשיפה, שנקבע כי הם בטוחים למבוגרים, עלולים לגרום לנזק במקרה של עובר או תינוק יונק. נוסף על כך, במקרה של נשים נדרש מידע לגבי רעילות החומר למערכת הרבייה והשפעתו ההורמונלית של החומר על הווסת ועל גיל המעבר. קיימים חומרים המצטברים ברקמות הגוף של האישה לפני כניסתה להיריון (כגון עופרת או אנדוסולפן), ולגביהם נדרשת מניעת חשיפה בתקופת הפוריות. חומרים אחרים (ממסים כגון טולואן) אינם מצטברים ברקמות הגוף ולגביהם נדרשת רק מניעה בזמן ההיריון וההנקה. ההמלצות לגבי עבודה עם חומרים כימיים במהלך ההיריון הן פרטניות לגבי כל חומר. יש לעיין בגיליון הבטיחות של החומר הספציפי ולבדוק אם מוזכר מידע לגבי השפעתו הבריאותית על הפוריות, על נשים בהיריון ועל העובר. תווית החומר עשויה להכיל מידע על הרעילות לפוריות - אם באמצעות משפטי סיכון או באמצעות פיקטוגרמות, המציינות את דרגת הרעילות לרבייה. הטבלה הבאה מפרטת השפעות אפשריות על הפוריות והעובר בחשיפה לא בטוחה עבור חומרים נבחרים.

* להרחבה בנושא גורמי סיכון בתקופת הפוריות: "היריון וגם עבודה - ציפייה בטוחה", המוסד לבטיחות ולגיהות (ת-196, 2015).

הפרעות שריר-שלד (MSDs)

אלו הם מצבים בריאותיים נפוצים ביותר במקום העבודה (נושא זה נידון בנפרד בהרחבה בעמודים 8-9). מחקר אירופי מצא שכבר עשרות שנים גברים ונשים חשופים לסיכונים שריר-שלד שונים בעבודה: נשים נוטות לסבול יותר מכאב בגב, בצוואר ובגפיים העליונות, כתוצאה מעבודה חוזרנית הן בעבודות ייצור והן בעבודה משרדית, בעוד גברים נוטים לסבול יותר מכאב בגב התחתון, כתוצאה מהפעלת כוח גבוה בעבודה; גברים חשופים יותר למשאות כבדים ואילו נשים חשופות יותר להרמת או להעברת אנשים (לדוגמה במסגרת עבודה בשירותי הבריאות). נשים נוטות, יותר מאשר גברים, לעבוד בעיסוקים שדורשים עמידה ממושכת (תחום הבריאות, בתי מלון וקייטרינג, חינוך, קמעונאות וניקיון - כולם בעלי שיעור גבוה של נשים) וישיבה ממושכת ולעתים מחייבים נעליים בעלות עקבים גבוהים, פרט שיכול להוסיף לסיכון.

החומר הכימי	סוג עבודה	השפעות על הרבייה והעובר
עופרת	תעשיות שונות	שיבושים במחזור החודשי, ירידה בפוריות, משקל לידה נמוך, פגיעה בהתפתחות העובר
אנדוסולפן (חומר הדברה אורגנוכלוריד)	חקלאות	השפעה על פעילות המערכת האנדוקרינית, פגיעה בהתפתחות העובר, לידה של עובר מת
מתכות (כספית, קדמיום, ניקל)	עבודה תעשייתית, סייעת לרופאי שיניים (כספית)	שיבושים במחזור החודשי, ירידה בפוריות/ פוריות מופחתת, הפלה טבעית, משקל לידה נמוך
ממסים אורגניים	מעבדות, תעשייה, ניקוי יבש וכיו"ב	הפלה טבעית, משקל לידה נמוך, מומים מולדים
פחמימנים ארומטיים פוליציקליים	תעשייה, עיבוד עץ, זיקוק ותחנות כוח	התפתחות מוטציות, המגדילות את הסיכון למחלת סרטן בילדות
טטראכלורואתילן (פרכלורואתילן)	ניקוי יבש	שיבושים במחזור החודשי, חוסר פוריות, הפלה טבעית
אתילן אוקסיד	סייעת לרופא שיניים, שירותי בריאות	הפלה טבעית, לידה מוקדמת
פורמאלדהיד	עיבוד בעץ	ירידה בפוריות
חומרי הדברה	עובדי חממה וחקלאות	חוסר פוריות, הפלה טבעית, מומים מולדים בעובר

נשים (עבודות אסורות, עבודות מוגבלות ועבודות מסוכנות), תשס"א-2001; תקנות עבודת נשים (עבודות בקרינה מייננת), התשל"ט-1979; תקנות עבודת נשים (תנאים לעבודת לילה), התשמ"ו-1986; תקנות עבודת נשים (עבודת לילה בשירות המדינה), תשט"ז-1955.

הערכת סיכונים בעבודה

התחשבות במגדר בנושאי בטיחות ובריאות תעסוקתית היא דבר חשוב בכל מקום עבודה. כדי לשמור על בטיחות ובריאות של נשים בעבודה, מומלץ לבצע הערכת סיכונים שגרתית בכל העבודות המבוצעות על ידי נשים, במיוחד בגיל הפוריות, ולוודא שכל האנשים המעורבים בהערכת סיכונים ובניהול סיכונים מודעים לבעיות בריאות ובטיחות ייחודיות המשפיעות על נשים ויוכלו לתת מענה על מגוון נושאים, כגון הערכות סיכונים לנשים בהריון, אמהות מיניקות ובעיות בריאות ייחודיות לנשים.

נוסף על כך, יש חשיבות להעלאת המודעות של נשים, מעסיקים ואנשי בטיחות להבדלים מגדריים בנושאי בטיחות וגיהות ולעידוד עובדות לדיווח על נושאים רלבנטיים, וכן, ללקיחת חלק פעיל בוועדות ובתפקידי מפתח של בטיחות ובריאות בעבודה.

מקורות נבחרים:

- למ"ס - שנתון סטטיסטי לישראל 2017
<http://www.cbs.gov.il/shnaton68/np9.pdf>
- TUC, Gender in occupational safety and health, 2017.
<https://www.tuc.org.uk/sites/default/files/GenderHS2017.pdf>
- Schneider E. et al., New risks and trends in the safety and health of women at work, EU-OSHA, 2013.
<https://osha.europa.eu/en/tools-and-publications/publications/reports/new-risks-and-trends-in-the-safety-and-health-of-women-at-work>
- Weber C. and Henke N., Employment trends and their impact on women's OSH, EU-OSHA, 2016.
https://oshwiki.eu/wiki/Employment_trends_and_their_impact_on_women%E2%80%99s_OSH ■

גורמי סיכון פסיכולוגיים

• **לחץ** - נשים בהריון ואימהות "טריות" נוטות יותר ללחץ בגלל שינויים הורמונליים, פסיכולוגיים ופיזיולוגיים, הקשורים להריון. עם זאת, גם בשגרה נמצא כי נשים סובלות יותר מגברים מתחושות חרדה, דיכאון ולחץ בעבודה, ומהשלכות בריאותיות הנגזרות מתחושות אלו. הבידול התעסוקתי האופקי והאנכי של נשים הוא המקור העיקרי למצב זה: משלחי יד נשיים מסורתיים, כגון שירותי בריאות, עבודה סוציאלית וחינוך, מאופיינים בסיכון גבוה יותר למתח ולשחיקה, בשל מערכת שעות לא גמישה, עבודת משמרות ועבודה מאומצת רגשית; נשים הן בעלות ייצוג יתר בעבודות במעמד נמוך עם הכנסה נמוכה שעשויה להיות מלווה בדאגה כלכלית; גורמים נוספים הם קידום אטי ועצמאות נמוכה בתפקיד. הצורך בהשגת איזון בין העבודה לחיים הפרטיים מהווה גם הוא מקור ללחץ בקרב נשים.

• **הטרדה ואלימות** - אף שגברים נוטים להיות בסיכון גבוה יותר להתקפות פיזיות ישירות בשל ריכוז מגדרי בעבודות כגון אבטחה ושירות בבתי הסוהר, נשים מדווחות על רמות גבוהות יותר של איומים, התנהגות משפילה, הטרדות מיניות ובריונות בשל עיסוקן במשלחי יד המערבים קשר ישיר עם קהל (כגון שירותי בריאות, עבודה סוציאלית, חינוך, וקמעונאות), וכן, כיוון שנשים רבות נמצאות בתפקידים זוטרים ולא בעמדות כוח. לאלימות מהסוג המוזכר עשויות להיות השלכות פיזיות ופסיכולוגיות, כגון פחד, חרדה והפרעה פוסט-טראומטית (PTSD).

חקיקה למען נשים עובדות

המודעות לחשיבות השתתפותן של נשים בשוק העבודה הביאה לשורת חקיקות לשמירה על זכויות נשים בעבודה (חוק עבודת נשים, התשי"ד-1954, חוק שירות התעסוקה, התשי"ט-1959, חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה, התשמ"ח-1988, החוק לעידוד של שילוב וקידום נשים בעבודה והתאמת מקומות עבודה לנשים - 2008), שעיקרן לאפשר לנשים לשלב את הטיפול בילדים ובבית עם עבודה בשכר. מבחינת בריאות ובטיחות תעסוקתית, המדיניות היא בעיקרה ניטרלית מגדרית, אך יש בה התייחסות לעבודת נשים בעיקר בהגבלות הקשורות לנשים בגיל הפוריות, נשים בהריון ונשים מניקות (תקנות עבודת